

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-158.2024.07>

УДК [373.2.015.31:172.15]:811.161.2

Негрій І. І.

УКРАЇНЬСЬКА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У науковій статті автор звертається до питання формування української національної ідентичності в дітей старшого дошкільного віку засобом вивчення української мови. Через мовну освіту діти не лише засвоюють мовні навички, а й отримують можливість інтегруватися в національну культуру, усвідомлюючи свою приналежність до українського народу.

Одним із ключових факторів у формуванні національної ідентичності через мову є роль вихователя, який стає посередником між дитиною та національною культурою. Вихователь повинен активно використовувати українську мову як засіб комунікації, надаючи дітям можливість постійного практичного застосування мовних знань у різних ситуаціях. Крім того, важливим є створення мовного середовища, де українська мова є домінуючою. Це може включати як безпосереднє спілкування українською мовою, так і використання візуальних і слухових засобів, що підтримують національну ідентичність (музика, література, аудіо- та відеоматеріали).

Формування української національної ідентичності є ключовою метою та необхідною умовою для розвитку та повоєнного відновлення України. Саме тому формування національної ідентичності та національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку в кожному поколінні є важливою науковою темою та об'єктом майбутніх досліджень. Автор бачить потребу обґрунтувати особливості вивчення української мови дітьми старшого дошкільного віку та проаналізувати як вивчення української мови впливає на формування української національної ідентичності у дітей старшого віку в ЗДО. Розглянуто та проаналізовано головні законодавчі документи України, які регламентують увагу на процес формування української національної ідентичності в дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: старший дошкільний вік, національна ідентичність, національна свідомість, національно-патріотичне виховання, українська національна ідентичність, рідна мова, українська мова, мовна освіта, заклад дошкільної освіти.

Мова є одним із найважливіших культурних надбань людства, що визначає національну ідентичність, історичну пам'ять і культурну спадщину. Вона є не лише засобом комунікації, але й глибинним кодом, що містить у собі цінності, світогляд, менталітет і традиції народу. Мова – це код нації, який передає від покоління до покоління її духовний досвід, зберігає культурні надбання і забезпечує зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім.

Для кожної нації мова виступає основним елементом ідентифікації, бо через мову людина засвоює не лише знання про світ, але й особливий спосіб мислення, властивий конкретній культурі. Коли люди об'єднуються навколо своєї мови, вони створюють міцну національну ідентичність, яка дає їм змогу протистояти зовнішнім загрозам. Мова єднає тих, хто нею спілкується, створюючи відчуття національної спільності та приналежності до єдиного народу.

Українська мова – це державна мова України й рідна мова українців за її межами (в Австралії, Аргентині, Бразилії, Великій Британії, Італії, Канаді, Молдові, Португалії, Польщі, Румунії, Словаччині, США та ін. країнах); унікальна та мелодійна мова, яка відображає історичну та культурну самобутність українського народу.

Саме тому в науковому дослідженні українська мова буде розглядатися як засіб формування української національної ідентичності та свідомості дітей старшого дошкільного віку. Важливим для формування української національної ідентичності та усвідомлення культурної спадщини є використання української мови з раннього віку, яке сприяє її утвердженню як рідної мови.

Підтвердження зазначеної інформації знаходимо у Законі України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, який визначає “...українську мову як єдину державну мову в Україні... українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, яка історично сформувалася і протягом багатьох століть неперервно проживає на власній етнічній території, становить переважну більшість населення країни і дала офіційну назву державі, а також є базовим системотвірним складником української громадянської нації”. Також, згідно зі Статтею 3 основним завданням Закону є “...забезпечення розвитку української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам’яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації” [5].

У цьому контексті необхідно враховувати, що Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” наголошує на важливості збереження та передачі української культури, традицій та історичної пам’яті через мову. В закладах дошкільної освіти реалізація Закону про мову відбувається через Закон України “Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти (БҚДО), державні навчальні програми, щоденне спілкування дітей з дорослими та однолітками, ігри та виховні заходи, які підкреслюють національні цінності, культуру і традиції тощо.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (БҚДО) описані норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини старшого дошкільного віку; подано кінцеві показники набутих дитиною базових компетенцій на всіх освітніх напрямках перед її вступом до школи. У БҚДО особливу увагу слід звернути на освітній напрям “Мовлення дитини”, де зазначається, що мова є комунікативним інструментом для отримання інформації з немовних аспектів життя, а також засобом пізнання світу, що веде від конкретно-чуттєвого до абстрактно-понятійного рівня; розвиток мовлення сприяє духовно-емоційному становленню дитини раннього та дошкільного віку, тісно пов’язаному з національно-патріотичним вихованням та формуваннями основ національної ідентичності [7].

Важливими компонентами оновлення змісту освіти та виховання став Закон України від 13.12.2022 року “Про основні засади державної політики у

сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності,” який підкреслює необхідність розробки та впровадження основних принципів державної політики, спрямованої на утвердження української національної та громадянської ідентичності серед дітей та молоді, цей процес є важливою частиною забезпечення національної безпеки України та формування свідомого громадянина та патріота України [4].

Теоретико-методологічну основу дослідження з питання формування української національної ідентичності засобом української мови у дітей старшого дошкільного віку становлять праці вітчизняних істориків, науковців, педагогів, психологів минулих років та сьогодення: О. Апанович, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, М. Грушевський, О. Потебня, Г. Ващенко, Л. Українка, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, М. Чепурна; питання формування української національної ідентичності (І. Бех, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, М. Степико, Н. Пелагеша, К. Чорна); національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку (О. Духнович, С. Русова, К. Ушинський, І. Кучинська, Н. Михальченко, Я. Чепіга, В. Сухомлинський).

Метою статті є теоретичний аналіз української мови як одного з основних засобів формування української національної ідентичності в дітей старшого дошкільного віку, а також визначення ефективних педагогічних підходів та методів, які сприяють розвитку національної свідомості та культурної самоідентифікації через мовну освіту в закладах дошкільної освіти.

Формування національної ідентичності є важливим аспектом виховання дітей, зокрема в дошкільному віці, коли закладаються основи світогляду та самосвідомості. Українська мова, як носій культури, історії та національних традицій, відіграє ключову роль у процесі національної самоідентифікації. Мовна освіта, що розпочинається вже в ранньому віці в закладі дошкільної освіти, має вирішальний вплив на усвідомлення дитиною своєї приналежності до українського народу. У цьому контексті надзвичайно важливо розглянути шляхи та методи формування української національної ідентичності через використання української мови в освітньому процесі.

Як зазначають дослідники Г. Гомборг, І. Огієнко, національна ідентичність формується через усвідомлення спільних символів, традицій та культурної спадщини, носієм яких є мова. мова є основним інструментом формування національної ідентичності, оскільки саме через неї передаються культурні цінності, світогляд та історичний досвід нації.

Сучасна українська мовознавиця, професорка, провідна наукова співробітниця Інституту української мови НАН України Л. Масенко у своїх наукових працях “Мовна ситуація Києва”, “Мова і політика” та “Суржик: між мовою і язиком” стверджує, що “...Україна має формуватися як національна держава, основа ідентичності якої – мова” [6].

Нам імпонує думка відомого українського мовознавця О. Потебні, який у праці “Мова. Національність. Денаціоналізація”, досліджуючи питання мови та національної ідентичності, зазначає, що мова – містичне ядро нації, тобто щось об’єктивно дане, що живе у підсвідомих глибинах етнографічної маси, те,

що може вийти на поверхню свідомості й стати керманичем усіх національних змагань у всіх ділянках життя [5].

Враховуючи зазначене, можемо стверджувати, що мова є не просто засобом комунікації, а чимось більш значущим, глибоко вкоріненим у свідомість нації, що формує її сутність. Мова, як ядро нації, зберігається на рівні підсвідомості етносу, тобто в культурних, традиційних та історичних пластах народу, які не завжди проявляються відкрито. Коли мовна свідомість починає пробуджуватися, це може стати рушійною силою в національних змаганнях та боротьбі за збереження культури, незалежності й самобутності, особливо важливо це для дітей старшого дошкільного віку, оскільки в цей період вони починають активно засвоювати мовні норми, відтворювати мовні моделі та розвивати мовленнєві здібності.

У сучасних наукових дослідженнях Н. Гавриш підкреслюється, що національна ідентичність дітей формується через інтеграцію різних елементів культурної спадщини, зокрема через вивчення мови, фольклору, народних традицій, історичних подій – це дає змогу дитині усвідомити себе як частину певної національної спільноти [1].

У науковому дослідженні хочемо навести приклад зі світової історії євреїв – нації, яка близько 1878 років була без власної держави. Все почалося ще у 70 році н. е., коли римляни зруйнували Другий храм в Єрусалимі і захопили Юдею, що призвело до масового вигнання євреїв з їхньої землі. В результаті євреї опинилися в діаспорі, розсіяні багатьма країнами світу, але саме мова (іврит) стала важливим чинником національної самоідентифікації, інтеграції та підтримці євреїв у всьому світі [1].

На початку ХХ століття іврит був мовою письма, але не широко використовувався у розмові, лише незначна частка євреїв володіла розмовною формою івриту, тоді як більшість користувалися іншими мовами і для них іврит був чужою. Відродження єврейської нації та державності тісно пов'язане з відновленням їхньої національної мови. В 1900-1910 роках виросло покоління молодих людей, які здобули освіту в школах, де весь освітній процес проходив івритом. Наступним кроком у впровадженні івриту стало створення івритомовних дитячих садків. Перший такий садок був відкритий у Палестині (1909). До 1929 року в Палестині вже функціонувало близько 150 шкіл, де навчалися 20 тисяч дітей, а в деяких сім'ях іврит став єдиною мовою, якою спілкувалися діти. На сьогодні одним з найпоширеніших засобів формування громадянської та національної позиції в дитячих садках Ізраїлю є вивчення івриту як державної мови [9].

Аналізуючи вказане, зазначимо, що досвід Ізраїлю у впровадженні івриту як основної та державної мови навчання в дитячих садках має важливе значення для України в контексті розвитку національної мовної політики. Відродження івриту через освітню систему, яке почалося з закладів дитячої освіти, демонструє ефективність раннього мовного занурення як засобу укорінення рідної мови в культурному та національному просторі. Ізраїльський підхід передбачав не лише навчання на івриті, але й повне виховання дітей у

мовному середовищі, що сприяло формуванню покоління, для якого іврит став не лише літературною, але й “живою” розмовною мовою.

Для формування української національної ідентичності в контексті національно-патріотичного виховання цей досвід може бути цінним у контексті зміцнення української мови серед молодого покоління, особливо в регіонах з високим рівнем двомовності або іншомовності. Впровадження державних, парціальних та авторських програм, які забезпечують використання української мови як основного засобу навчання та виховання з дошкільного віку, сприятиме не лише розвитку мовної компетентності дітей, але й формуванню їхньої національної ідентичності.

Досліджуючи безпосередній зв'язок мови з історією народу та культурою, українські дослідниці А. Богуш та Н. Гавриш виділяють: “...такі лінгводидактичні вимоги до педагогів дошкільної ланки освіти для побудови процесу навчання дітей мови: розвиток нації і національної мови тісно взаємопов'язані...; із розвитком нації розвивається і мова...” [1].

Українська мова як основний засіб комунікації має особливе значення у формуванні національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку, адже через мовні практики діти засвоюють не лише мовні норми, а й культурні та етичні цінності українського народу. Використання української мови у повсякденному спілкуванні сприяє глибшому зануренню дітей у культурне середовище, що підсилює їхнє відчуття належності до національної спільноти.

В освітній програмі “Дитина” (2020) для закладів дошкільної освіти у розділі “Мовлення дитини” для дітей старшого дошкільного віку першочерговим освітнім завданням є “продовжувати виховувати любов до рідної мови” [3].

Формування любові до рідної мови за освітньою програмою пов'язане з засвоєнням основних елементів національної культури через:

– фольклор, який є потужним інструментом передачі національних цінностей, наприклад: казка “Рукавичка” – народна казка про тварин, які знаходять тепле місце в рукавичці. Вона підкреслює важливість співпраці, гостинності та взаємодопомоги; казка “Коза-Дерева” про хитру козу, яка зраджує довіру своїх господарів, вчить дітей важливості чесності та справедливості; легенда “Про калину” – це історія про дівчину, яка перетворилася на калину, щоб захистити свій рід. Вона вчить дітей цінувати свої корені, шанувати рідну землю та традиції; українська народна пісня “Ой, єсть в лісі калина”, що оспівує калину як символ України та національної ідентичності;

– ігрову діяльність, у якій використовуються мовні конструкції, що підкреслюють національну приналежність: гра “Культурний калейдоскоп” (діти отримують картки із зображеннями національних символів України та національних героїв, їм пропонують скласти прості речення, наприклад: “Це прапор України”, “Ми любимо нашу Батьківщину”. Пропонуємо такі мовні конструкції, як: “Я – українець / українка”, “Наш прапор – синьо-жовтий”, “Наша країна – Україна”; рольова гра “Моя родина” – діти грають у родинні ролі, використовуючи українські народні назви членів родини (бабуся, дідусь, тато,

мама, сестра, брат). У ході гри вони мають використовувати вирази, що підкреслюють національну приналежність, наприклад: “Моя бабуся вишиває рушники”, “Ми готуємо український борщ”. Мовні конструкції, які можемо використовувати – “Моя родина живе в Україні”, “Ми святкуємо День Незалежності”, “Ми співаємо українські пісні”; гра “Скарби рідної землі” – діти шукають скарби, предмети або символи, пов’язані з українською культурою, як-от пшениця, калина, лялька-мотанка і називають їх. Після кожної знахідки діти формулюють речення: “Це наш національний скарб – калина”, “Моя країна славиться хлібом”. Пропонуємо такі мовні конструкції: Мовні конструкції: “Україна багата на...”, “Наш символ – калина”, “Ми зберігаємо наші традиції”;

– літературні твори українських авторів, що допомагають дітям краще усвідомити свою національну культуру: В. Сухомлинський “Як Наталя в лисиці хитринку купила” – казка, яка допомагає дітям усвідомити важливість чесності й справедливості через традиційні українські образи; М. Підгірянка “Ой єсть в лісі калина” – вірш оспівує красу української природи, а також любов до рідної землі; описуються національні символи, як-от калина, що асоціюється з Україною; Г. Бойко “Веселі вірші” – ритмічні вірші, які містять елементи українського побуту, культури та природи, допомагають дітям через гру та сміх краще зрозуміти рідні національні традиції;

– заняття з розвитку мовлення в ЗДО, на яких діти вчаться шанувати символи та звичаї, притаманні українському народові: орієнтовні назви занять “Моя Україна: прапор і герб – символи держави” – заняття про державні символи України, де діти вчаться розповідати про прапор і герб, їхнє значення та історію; заняття “Чарівний світ української вишиванки”, де діти вчаться розповідати про вишиванку як національний символ, знайомляться з орнаментами та їх значенням; заняття “Писанка – символ життя і весни”, в якому діти можуть дізнаються про мистецтво писанкарства, навчаються розповідати про символи, які зображуються на писанках, та значення цього звичаю.

Одним із ключових факторів у формуванні національної ідентичності через мову є роль вихователя, який стає посередником між дитиною та національною культурою. Вихователь має активно використовувати українську мову як засіб комунікації, надаючи дітям можливість постійного практичного застосування мовних знань у різних ситуаціях. Крім того, важливим є створення мовного середовища, де українська мова є домінантною. Це може передбачати як безпосереднє спілкування українською мовою, так і використання візуальних і слухових засобів, що підтримують національну ідентичність (музика, література, аудіо- та відеоматеріали).

На нашу думку, важливо у педагогічній практиці застосовувати ефективні методи і форми роботи, спрямовані на розвиток української мовної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Робота з матеріалами психолого-педагогічних досліджень, вивчення педагогічної, методичної літератури із проблемних питань дослідження дали змогу розробити та якісно описати авторські методичні рекомендації щодо формування основ української

національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку засобом української мови.

Методичні рекомендації для вихователів і педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з формування основ української національної ідентичності для дітей дошкільного віку засобом української мови:

– використання проєктної діяльності, у якій діти залучаються до створення колективних проєктів на тему національної культури та мови (наприклад, проєкт “Моя Україна в малюнках”, який через створення малюнків української символіки та їх опис допоможе сформуванню національної свідомості);

– використання інтерактивних занять, що передбачають спілкування українською мовою у різних побутових та навчальних ситуаціях: інтерактивні заняття “На ярмарку”, “В магазині”, “У подорожі Україною”, “У бібліотеці”, які дають можливість дітям практикувати мовні конструкції, що трапляються в реальних життєвих ситуаціях, допомагають розвивати комунікативні навички та збільшувати словниковий запас українською мовою;

– вивчення та читання сучасних літературних творів українських авторів, що дають змогу дітям зануритися в національний культурний контекст: І. Андрусняка “Жерар-партизан” (2022), З. Живки “Пес Патрон. Маленька історія про велику мрію” (2022), “Мрія. Небесні авіалінії” (2022) та “Софійка, мишка і три горішки. Різдвяна казка” (2023), Ю. Ран “Пес Патрон і Шкарпетковий монстр” (2023), В. Чернишенка “Битва за місто” (2022) та ін.

Висновки. Отже, українська мова є потужним засобом формування національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Через мовну освіту діти не лише засвоюють мовні навички, а й отримують можливість інтегруватися в національну культуру, усвідомлюючи свою приналежність до українського народу. Роль вихователя і створення відповідного мовного середовища є визначальними факторами, що сприяють успішному формуванню національної свідомості через мову. Подальші дослідження у цій галузі можуть бути спрямовані на вивчення ефективності різних педагогічних підходів та впливу сімейного мовного середовища на формування національної ідентичності.

Використана література:

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. URL : <http://surl.li/hjdcng>
2. Вікіпедія. Ізраїль. Назва з екрану. URL : <http://surl.li/aesxni>
3. Дитина. Освітня програма. URL : <http://surl.li/ywlfus>
4. Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
5. Законі України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
6. Масенко Л. Мова – основа для розбудови європейської держави.
7. Назва з екрану. URL : <https://yedyni.org/larysa-masenko-mova-osnova-dlya-rozbudovy-yevropejskoyi-derzhavy/>

8. Наказ Міністерства освіти та науки України від 12.03.21 р. № 33 “Про затвердження Базовий компонент дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція”. URL : <http://surl.li/ozhhoi>
9. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. URL : <http://surl.li/xvngbi>
10. Освіта, що укріплює національну безпеку: досвід Ізраїлю для України. Назва з екрану. URL : <https://od.org.ua/en/osvita-sho-ukriplyue-nazionalnu-bezpeku/>

References :

1. Bohush A., Havrysh N. Doshkilna linhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh : pidruchnyk [Preschool linguistic didactics: Theory and methods of teaching children's native language in preschool educational institutions: a textbook]. URL : <http://surl.li/hjdeng> [in Ukrainian].
2. Vikipediia. Izrail [Wikipedia. Israel]. Nazva z ekranu. URL : <http://surl.li/aesxni> [in Ukrainian].
3. Dytyna. Osvitnia prohrama [Child. Educational program]. URL : <http://surl.li/ywlfus> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti” [The Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity"]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].
5. Zakoni Ukrainy “Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi” [The Law of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
6. Masenko L. Mova – osnova dlia rozbudovy yevropeiskoi derzhavy [Language is the basis for building a European state] [in Ukrainian].
7. Nazva z ekranu. URL : <https://yedyi.org/larysa-masenko-mova-osnova-dlya-rozbudovy-yevropejskoyi-derzhavy/> [in Ukrainian].
8. Nakaz Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy vid 12.03.21 r. № 33 “Pro zatverdzhennia Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia” [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 12, 2021 No. 33 "On the approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition"]. URL : <http://surl.li/ozhhoi> [in Ukrainian].
9. Potebnia O. Mova. Natsionalnist. Denatsionalizatsiia [Language. Nationality. Denationalization]. URL: <http://surl.li/xvngbi> [in Ukrainian].
10. Osvita, shcho ukriplyuie natsionalnu bezpeku: dosvid Izrailiu dlia Ukrainy [Education that strengthens national security: Israel's experience for Ukraine]. Nazva z ekranu. URL : <https://od.org.ua/en/osvita-sho-ukriplyue-nazionalnu-bezpeku/> [in Ukrainian].

I. NEHRIL. Ukrainian language as a means of forming Ukrainian national identity in preschool children.

In the scientific article, the author addresses the issue of the formation of Ukrainian national identity in older preschool children as a means of learning the Ukrainian language. Through language education, children not only acquire language skills, but also get the opportunity to integrate into the national culture, realizing their belonging to the Ukrainian people.

One of the key factors in the formation of national identity through language is the role of the educator, who becomes a mediator between the child and the national culture. The teacher should actively use the Ukrainian language as a means of communication, giving children the opportunity to constantly apply language knowledge in various situations. In addition, it is important to create a language environment where the Ukrainian language is dominant. This may include both direct communication in the Ukrainian language and the use of visual and auditory means that support national identity (music, literature, audio and video materials).

The formation of Ukrainian national identity is a key goal and a necessary condition for the development and post-war recovery of Ukraine. That is why the formation of national identity and national consciousness in children of older preschool age in each generation is an important scientific topic and the object of future research. The author sees the need to substantiate the peculiarities of

learning the Ukrainian language by children of older preschool age and to analyze how learning the Ukrainian language affects the formation of Ukrainian national identity among older children in the ZDO. The main legislative documents of Ukraine, which regulate attention to the process of formation of Ukrainian national identity in children of older preschool age in preschool education institutions, were reviewed and analyzed.

Keywords: senior preschool age, national identity, national consciousness, national-patriotic education, Ukrainian national identity, native language, Ukrainian language, language education, preschool education institution.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-158.2024.08>

УДК 373.2.015.31:159.942:316.485.26(477)

Негрій О. І.

ЗАСОБИ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено важливість емоційного розвитку дітей раннього віку, який є сензитивним, оскільки саме в цей період найінтенсивніше формується психіка, закладаються основні особистісні утворення і когнітивні характеристики. Надано тлумачення змісту термінів “емоційний розвиток”, “емоції”, “емоційна сфера” та “емоційний інтелект”, представлено основні напрацювання закордонних та вітчизняних науковців з досліджуваної проблеми. Розглянуто головні законодавчі документи та базові програми України, які регламентують увагу на емоційному розвитку дітей раннього віку, а саме Закон України “Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти, Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки дітей раннього та дошкільного віку, програми “Оберіг” та “Peppy Pals” (“Веселі друзі”).

Аргументовано доцільність емоційного розвитку дітей раннього віку в контексті сучасних викликів, зокрема наслідків COVID-19 та повномасштабної війни в Україні. Підкреслюємо, що емоційний розвиток дітей раннього віку є важливим чинником їхнього загального психічного, фізичного та розумового розвитку а також адаптації до складних життєвих умов. У статті запропоновано засоби, які сприяють розвитку емоційної сфери дітей раннього віку, що постраждали від воєнних дій, зокрема арт-терапію, казкотерапію, ігрову діяльність, музичну терапію, методи роботи з батьками/опікунами та педагогами. Наголошуємо на необхідності комплексного підходу до емоційного розвитку дітей раннього віку, залучення родини, педагогів і фахівців з психічного здоров'я для забезпечення гармонійного формування особистості та розвитку стійкості до майбутніх життєвих викликів. Переконаємо, що використання спеціальних програм, спрямованих на підтримку емоційного розвитку дітей раннього віку, є надзвичайно важливим, оскільки саме в даному віці закладаються основи емоційної стійкості, здатності до адаптації, саморегуляції та формування довірливих стосунків з оточенням. Такі програми дозволяють створити безпечне середовище, де дитина може вільно виражати свої почуття, розвивати емпатію та позитивне сприйняття світу навіть у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: ранній вік, діти раннього віку, емоційний розвиток, емоції, емоційна сфера, емоційний інтелект, емоційний розвиток дітей раннього віку, воєнні дії.

Емоційний розвиток дитини раннього віку є складним і багатоаспектним